

Haritik landa

Gutti edo asko, neurri ttipiangoan edo handiagoan, noiz-bait eta nonbait, guztiok gara haritik landa* ibiliak. Hau da, gaitik irtenda.* Bertsolarientzat garrantzi handikoa da gaiari ondo lotzea.

Gabriel Aresti adiskideak ere honelako zerbait egin zeutan ANAITASUNAko orrialdeetan, nik Ibon Sarasolari egin niñon kritika bide, berak egin zeutan arrapostu* antzerako batean. Herri hizkuntza euskara bateratuarekin bereiztu nahirik, bateratuarentzat «koine» hitza erabiltzen nuelarik eta bestearentzat **herri-hizkuntza**;^{*} **hizkuntza herrikoia*** ez erabiltzearen. Zeren,* nik dakidanez, literatur arazoetan, **herri-literatura**, **herri-ipuina**, **herri-kantak** eta abar gehiago eta lehenagotik erabiltzen baita, literatura herrikoia baino; eta, gainera, **herriko kanta** inoiz ere ez da erabiltzen.

Huskeria horregatik ez nion jaramonik* egin nahi. Baina, ikusten denez, batzuetan, jaramonik ezak bere ondoreak dakarzki; eta hauetakoa bat dela dirudi, Aresti adiskideak **Kaniko eta Belxitina**-ren hitzaurre gisako «Zenbait ele samin»-en jarri duenak. Eta isilik utzi ezinezkoa dut, batez ere, haritik landa doan hitzaurre horretan, niretzat jarri dituen aburu* faltsuez gainera, beste oinarritzko muga batzuk urratzen dituelako, eta ez jokaririk zintzoenarekin.

Julio Urkixokoari bere ehungarren urteburuan egin nion (eta ANAITASUNA honetan argitaratu zen) gorespeneko artikuluan, batez ere Julio Urkixok RIEV aldizkarian erabili zuen jokabide zientifikoa goratzen nuen, eta, bestalde, zer euskar mota zuen atseginezko adierazi. Hogeitasei urtetan RIEV delakoaren ardura* bere bizkarrean eraman zuen gizonak horrenbeste merezi zuela uste bainuen. Hutsak ere ba zituen; nola ez. Baina haren huts egiteak oso txikiak izan ziren, haren erakutsien ondoan. Burgesa zen ala ez, ez nuen aipatzen. Hori, J. Urkixo hizkuntzalariaren ekintzatik landa* zegoen eta beste alderdi batetik begiratzekoa zen. Eta, nire arazoa ez zenez, ez nintzen sartzen haren irabazpideak estudiatzen. Bi gauzak elkarrekin nahastu baino lehen estudiatuko nuke ea Euskal Herriko gainerako burgesek euskal kulturaren alde zer egin duten. Eta bai eta ere, estatu sozialista batzuek ea zergatik gose diren herriei harmazko laguntza ematen dieten, ogizkoa eman beharrean. Baina, bide honetatik, Arestiren bekatu berean eroriko* nintzateke, haritik landa.

J. Urkixok Zuberoko pastoralei buruz zioena, egia esan, ez nuen ezagutzen. Eta aitor dezadan, puntu horretan ez nagoela harekin bat. Bat ez nentorren bezala, Maulen* Salaberriren ohorezko jaialdiaren ondorean Zuberoko kantak gustatu ez zitzaizkion G. Arestirekin. Nire ustean, **Kaniko eta Belxitina** pastoraleko poemak baino askozaz hobeak zirenak (eta nire aldetik ez diot ezer kentzen Jakes Oihenarteren pastoral honi; eta bai esan beharrez naiz, asko ere asko gustatu zaidala). Lekukoak* ditut, han bertan nola izan genuen elkarren arteko eztabaida, ni herri-kanta haien alde, eta Aresti isilerazi nahirik, aspergarriak zirela eta.

Beraz, ni ez nago, Zuberoko pastoralen kontra mintzatu zen Urkixorekin, Zuberoko herri-kanten kontra mintzatu zen Arestirekin ere ez nagoen bezala.

Baina ba da besterik ere. Urkixok pastoralei buruz bere eritzi merkeak bazituen ere, Arestik berak aitortzen du, hura G. Hérelle-rekin batean hasi zela pastoralen katalogogintzan. Baina garrantzizkoagoa da oraindik, Urkixok pastoralei buruz G. Hérelle-ri RIEV aldizkarian eman zion tokia. Gaur egun, pastoralei buruzko jakintza batekin hornitzeko, behar beharrezkoa zaiku estudio hauetara jotzea. Hobeto esan, Urkixoren zuzendaritzapean atera zen RIEV-era. Aldizkari honen lehen urtetik gainera. Eta, estudio hauetan oinarriturik, hobe zuen Arestik, J. Oihenarteren **Kaniko eta Belxitina** izeneko pastoralari behar bezalako hitzaurre bat egin bazion, irakurlearen argibiderako. 1907tik 1926ra bitartean, hamar aldiz eman zituen Hérellek pastoralei buruzko lanak aldizkari hartan.

Bestalde, bai eta ere esan beharra dut, bi lanetan bildu zituela lanok, **La représentation des Pastorales à sujets tragiques** (Paris, 1923) eta **Les Pastorales à sujet tragique, considérées litterairement** (Paris, 1926), nik dakidanez.

Hemen pastoralei buruz gutti dakigunok, liburuaren funtsa behar bezala ulertzen lagunduko zeukun hitzaurre bat gehiago estimatuko genuen. Zeren* Arestiren hitzaurre gisako hori ez baita liburuaren lagungarri. Gauza handiak esan nahi ditu pastoralen alde; baina, ezer argitzen ez duenez (hainbeste, haritik landa ihardunez), irakurleak ez daude seguru obra hain ona denik, eta guttiago pastoralara bere funtsean* zer den.

Niri asko gustatu zitzaidala esan dut, eta hau Vinson-en **Le Folk-Lore du Pays Basque**-ren seigarren kapituluari esker; zeren,* **Kaniko eta Belxitina** liburuaren irakurketan hain ilun nenbilalarik, bertara jo bainuen argiaren bila. Hemen, geure inguruko giroan, horrelako argibide bereizi batzuk* behar baititugu, pastoralara bat batean ulertzeko.

Beraz, Arestiren hitzaurreak ez dio lagundu obra horri.

Aresti adiskideak, berak jakingo du zergatik egin duen horrela, bata eta bestearen kontra ikaragarriak esatetik aparte, beste gauza batzuk ere alderantziz ager eraziz. Arestirentzat ez ezik, besterentzat ere ba da hor «zenbait ele* samin».

Hala, pena da hitzaurre hori osorik ez egotea. Lehen partean eten bat somatzen da, eta orrien numeroetan ere hori nabari* da. Honegatik, Arestiren «errealitate» kontu hori ezin dugu ongi ulertu; eta, ulertzen den partean, ba dirudi errealitatea den bezala ez dagoela, edo, hobeto esan, adierazi behar zuela bera Eibarren soldatapean egon zen lantegi hartako ugazaba* ez zela ez eibartarra, ez euskalduna, eta bai Arestik ongi dakien alderdi jakin batekoa, aberastu zen arte. Eta hau ere munduko errealitatea zen, Arestik berak salatzen ditueenez gainera, ahaztu ezinezkoa. Baina ttikieria hoietan galdu egingo ginategi, eta hobe alde batera uztea.

Dena dela, Arestik ez du egokitasunez agertu bere hitzaurre hori. Bere barneko problematikan ez zaio faltako zer esanik, eta arrazoirik aski* ere izango du; baina liburu horren hitzaurreari ez deritzagu, gauza hoik* esateko tokirik egokiena.

Ez gal zeuen odol beroa!

Harri beltzezko teilatu grisak, etxeko ormak* iluskak, zelai berde, distiratsu eta eder, Pirinioetako tontor elurreztatuen petik. Herritxoetan elizdorre hirukoitzak, eta mende* askotako historia hilarri biribil goroldiotsuetan.* Behi gorri begi malenkoniatsu, eta bortuetan* artalde zuriak. Gizon isil, xapel haundi, baserri bakartietan. Eta iragan* denboretako gaztelu eta jauregi huntzorritz* beteriko haien peko ibarretan, edertasun misera-blea, kanporabidea, etorkizunik eza, hilobian bizitzea. Holaxe duzu, irakurle, Zuberoa ederra, politta eta xarmagarria, bertako bizilagunen zoritxarrerako.

Bertan ez dago lanik zuberotarrentzat. Urteko hainbat gazte iheska doaz beren gurasoen lurretatik Paris aldera lan bila, bertan deseuskalduntzeko eta sarri askotan bizimodu nigargarrian aritzeko.* Baserrietan gelditzen direnak, berriz, donado,* mutil zahar, gelditzen dira, baserrietara neskek ezkontzerik nahi ez dutelako.

Ez, gazteak ez doaz herbestera gogoz, bortxaz baizik. Baina Frantziak ez die industriarik jartzen bertan, eta lekuen edertasunak ez du jatekorik ematen. Batzuei bai, noski,* ostalariei eta turismotik bizi direnei; baina hauk* gutienak dira.

Herriak urtero odol galtze izugarri bat jasan* eta pairatu* behar du hoiengatik. Bai, zenbait* apaiz zaharrek eta erromantiko erok* ez lukete industriarik ekarri nahi. Baina halakoek ez bide* dute pentsatzen, antza,* berek Zuberoa garbi eta xoragarri bat ikustearen prezioa Pariseko euskal nesken prostituzioa dela; eta berau entzutea, ba dakigu, ez zaie gustatzen.

Euskara bera ere galduz doa, egia. Gazteria gero eta ezjakinago dago bere hizkuntzan; baina ez dugu uste, horretaz hainbat nigar isuri irudi egiten duen zenbait apaizteriak* euskarazko elizkizunetan laguntasun handirik eman duenik. Zuberoko herri batzuetan euskarazko mezarik ez dago, baina bai portugesezkoak.

Iparraldeko gazteek, aspaldion isil eta geldi egon arren, alde batera utzi dute gainteko apaltasun galgarri hori. Ez, diotena diotela, ez beza* inork pentsa, ipar euskaldunak horrelakoxeak izan direla betidanik. Orain berrehun urte inguru Joannes Etxeberrik ba zioen «...zeren* gazteak, eta bereziki euskaldunak, bere baitharik* emanak baitira gudura eta gathazkara*»; orduan gaur beza-lakoak ez zirelako seinalea, hala fede!

Zergatik azken urteotako gelditasuna? Agian* apaizkeria* gerakor* eta atzerakoi* baten ondorioz? Ez dugu uste, injustiziaren aurrean kristauaren portaera jatorra eta egokiena gelditasuna denik. Baina, dirudienez, eta honek biziki pozten gaitu, ba dago gutaz gainera Zuberorako horrela uste duenik.

Matalasen garaietan iraultzarako* deia entzun zen Zuberoan; baina uste genuen, orduko su hura* iraungia* eta itzalia zela espaldian, hots,* Zuberoko eta iparraldeko gazteek bihotza eta odola hoztua zutela. Baina pozik aitortu behar dugu, oker geundela. Matalasek bizirik dirau,* eta joan den hilabetean halaxe agertu zen Maulen.*

Haltzak* ez du bihotzik, baina Zuberoak bai, eta ederra gainera. Zorionak, zuberotarrok! Aurrera, gazteok! Ibiltzen hasiak zarete, bai eta pauso sendo batzuk eman ere. Segi horrela. Arrazoia duzue protestatzeko. Jarraiki gogor bideari, etorkizuna zuena baita, lagunok. Eta bihoakizue, Bizkaitik esanik, zuen kanta jator hau: «Ez, otoi, gal zeuen odol beroa, bizi dadin gure Zuberoa».

XABIER KINTANA

beza, **bei**
bihoakizue, **beioakizue**
die, **dautse**, diote

geunden, **gengozen**
zaie, **jake**, zaiote
zioen, **inoan**, esaten zuen

Gotzon Garate jesuitaren berbaldia Zizurkilen

Gotzon Garate jesuitak, Deustuko Unibertsitatean irakasle danak, hitzaldi bat eman eban «zer dan marxismoa» gaiari buruz, Zizurkilgo Elbarrena hauzoan, joan dan Aste Santuan.

Xabier Gereño liburu berri bat prestatzen

Xabier Gereko bilbotarra liburu berri bat prestatzen ari da, bide onetik jakin dogunez. Liburu hau euskal ohi-turei buruzkoa ei* da, eta fotografia eta irudi ugarirekin ei dator.

«Oskorri» taldea bere kantak grabatzen

«Oskorri» bilbotar kantari taldeak «zinta» dalako horreetan grabatu izan ditu bere kantak. Baina noiz diskoetan?

Jakin!!

UDAKO IKASTAROAK

ALFABTATZE KANPAINAK

Euskaltzaindiaren babespean

Zelan? Nun? Norentzat?

Bilbo Tfo. 21 27 45

Deitu:

Donostia Tfo. 42 97 79

16. orrialderik

Bukatzeko, hau ere esan beharra dut (geure artean aproposak baikara, gauzak oker hartzen): nire esan hauk* gorabehera,* lehen bezala estimatzen dudala Aresti; eta poeta bezala, Harri eta Herri-ren hitzaurreetan esanak, diren berean gelditzen direla. Artikulu hau irakurri ondorean, inork besterik uste badu, haritik landa doa.

JUAN SAN MARTIN

dakarzki, **dakarz**, dakaz
daude, **dagoz**
dezadan, **daidan**
diote, **dautsee**
dio, **dautso**
diot, **dautsat**
nion, **neutsan**
zaiku, **jaku**, zaigu

zaio, **jako**
zait, **jat**
zeukun, **euskun**, zigun
zeutan, **eustan**, zidan
zioen, **inoan**, esaten zuen
zion, **eutsan**
zitzaidan, **jatan**
zitzaizkion, **jakozen**